

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Жучкова Антона Сергійовича
на тему «Шляхи удосконалення організації автоматизованого
контролю в системі управління митною безпекою в Україні»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 Економіка
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність теми дослідження.

У сучасних умовах глобалізації економічних процесів та посилення інтеграційних викликів, що постають перед національними системами публічного управління, особливої ваги набуває питання забезпечення митної безпеки як ключового компонента загальної економічної та національної безпеки держави. В епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій, цифрової трансформації управлінських процесів та посилення ризиків тінізації економіки, митна система України повинна відповідати новим вимогам часу: бути адаптивною, автоматизованою, прозорою й здатною до аналітичного прогнозування.

У цьому контексті, вибір теми дисертаційного дослідження Жучкова Антона Сергійовича — «Шляхи удосконалення організації автоматизованого контролю в системі управління митною безпекою в Україні» — видається глибоко вмотивованим та вкрай актуальним. На тлі посилення контрабандних загроз, хронічного недоотримання митних платежів, невідповідності задекларованої митної вартості реальній ринковій, а також надмірного ручного втручання в процеси контролю, обрана тематика не лише відповідає стратегічним викликам, а й знаходиться на перетині кількох важливих державних інтересів: економічного суверенітету, цифрового врядування та інтеграції до правового простору Європейського Союзу.

Актуальність теми обумовлена низкою фундаментальних причин. По-перше, Україна як країна з високим ступенем відкритості економіки має

розгалужену систему зовнішньої торгівлі, де значна частка доходів державного бюджету забезпечується саме через механізми митного адміністрування. Водночас слабка ефективність існуючих процедур контролю за визначенням митної вартості призводить до багатомільярдних втрат та створює передумови для ухилення від сплати митних платежів. Крім того, на сучасному етапі митне шахрайство набуває нових форм, зокрема через заниження митної вартості, підміну країни походження, маніпуляції з описом товару тощо. Традиційні методи контролю, які базуються переважно на післяконтрольному реагуванні (post-clearance audit), не дозволяють оперативно ідентифікувати ризики. Це вимагає переходу до більш проактивних моделей, заснованих на аналізі даних у реальному часі, що й становить ядро дослідження автора.

Окремо слід підкреслити, що тематика дисертації Жучкова А. С. виходить за межі суто митної площини й торкається таких загальнодержавних стратегічних питань, як боротьба з тіньовою економікою, забезпечення макрофінансової стабільності, зниження рівня корупційних ризиків в органах публічної влади. Таким чином, дисертація відображає складну діалектику між свободою економічної діяльності та імперативом державного контролю в інтересах публічного блага.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що вибір теми дослідження не є випадковим або декларативним, а є виваженим, концептуально обґрунтованим і повною мірою відображає актуальні виклики, з якими стикається як вітчизняна митна система, так і глобальна архітектура митного адміністрування. Автор зміг ідентифікувати як стратегічні проблеми (низький рівень прозорості митної оцінки, фрагментарність інформаційного забезпечення, відставання у впровадженні ІТ-рішень), так і запропонувати практичні шляхи їх подолання з урахуванням міжнародного досвіду, нормативних обмежень та економічної доцільності.

Таким чином, обрана тематика є не лише актуальною, а й перспективною для подальших наукових досліджень, здатна забезпечити

глибоку наукову і практичну віддачу, а сама дисертаційна робота — інтегруватися у національний і міжнародний науковий дискурс із питань цифрової трансформації митного контролю, захисту економічної безпеки та модернізації публічного адміністрування.

2. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження та зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Визначена проблематика дослідження узгоджується з положеннями Національної стратегії доходів до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року від 27 грудня 2023 року № 1218-р, Плану заходів з реформування та розвитку системи органів, що реалізують митну політику, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 травня 2020 року № 569-р, Плану з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення 2023 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2024 р. № 133-р, Довгострокового національного плану цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС, затвердженого рішенням Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами (протокол № 6 від 19 січня 2024 року) та введеного в дію наказом Міністерства фінансів України від 09 лютого 2024 року № 63.

Матеріали дисертаційної роботи були використані в ході виконання науково-дослідної роботи на тему «Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку» (державний реєстраційний номер № 0119U000718), яка виконується кафедрою економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування. Наукові розробки здобувача використовувались для підготовки третього підпункту розділу 6 за темою «Аналіз поточних проблем митної оцінки та можливих заходів боротьби з

шахрайством в контексті Угоди ГАТТ та Угоди СОТ про митну оцінку» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження, підписаний проректором з наукової роботи ДПУ О.М. Смірноюю).

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій.

Дисертаційна робота Жучкова Антона Сергійовича присвячена постановці та вирішенню актуального завдання науки у галузі 05 «Соціальні та поведінкові науки» — у поглибленні теоретичних засад, удосконаленні організаційно-інформаційних механізмів і розробленні прикладних рішень щодо підвищення ефективності автоматизованого контролю в системі митної безпеки України. Робота містить чітко визначені мету, об'єкт і предмет дослідження, які логічно пов'язані між собою та забезпечують внутрішню цілісність наукового аналізу.

Для досягнення поставленої мети здобувач використав комплекс сучасних наукових методів, зокрема: логіко-аналітичний, порівняльний, системно-структурний, статистичний, економетричний, моделювання та експертної оцінки. Особливу увагу приділено використанню *mirror data*, аналізу аномального ціноутворення та методів управління ризиками.

Загалом, наукові положення та рекомендації відзначаються актуальністю, логічною послідовністю, достовірністю та потенціалом практичного впровадження в діяльність митних органів України.

Наукові внески автора чітко відокремлено від праць інших учених завдяки коректному цитуванню джерел. Основні результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях, опубліковані у фахових виданнях України та знайшли практичне застосування у діяльності вітчизняних підприємств.

Наукові результати чітко відокремлено від інших праць, з дотриманням академічної доброчесності, апробовано на конференціях та опубліковано у

фахових виданнях. Висновки та рекомендації логічно обґрунтовані, доказові та прикладні за характером.

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження.

Ознайомлення зі змістом дисертації Жучкова Антона Сергійовича, виконаної на тему «Шляхи удосконалення організації автоматизованого контролю в системі управління митною безпекою в Україні», дозволяє зробити висновок про достатній рівень обґрунтованості викладених у ній наукових положень, висновків і рекомендацій. При цьому слід підкреслити системність роботи, про що свідчить логіка та послідовність викладення матеріалу дисертації. Вагомими результатами, які характеризують наявність наукової новизни є:

удосконалення науково-методичних підходів до дослідження поведінки економічних операторів у контексті прийняття рішень з урахуванням чинників впливу (підр. 1.1.), що дозволило концептуалізувати механізми доступу до публічної інформації про митну статистику, цінові тенденції та джерела визначення митної вартості (с.38-39).

проведено аналітичне обґрунтування потреби в удосконаленні інформаційного забезпечення митної справи, що враховує недосконалість існуючих ресурсів та невідповідність частини з них сучасним запитам митних органів (підр. 1.2.). Запропонований автором підхід узгоджується з міжнародними стандартами митного права та передбачає використання статистичних методів аналізу відкритих даних для обґрунтування управлінських рішень у сфері контролю за митною вартістю (с.56-62).

сформовано трансформаційну модель функціонування контролю за декларуванням митної вартості, що враховує необхідність посилення превентивного компонента митного контролю на основі принципів належного врядування та антикорупційної політики держави (підр. 1.4.). Запропонована модель створює концептуальні та організаційні передумови для оновлення

інструментарію контролю, зокрема в частині його технологічного й аналітичного змісту (с.90-94).

розроблено концептуальну модель застосування достовірної цінової інформації в системі митної оцінки, що включає формалізацію механізмів використання об'єктивних цінових даних для автоматизованого контролю митної вартості товарів (підр. 2.1.). Що дає змогу досягнути більшої результативності заходів контролю шляхом впровадження моделі мультифункціонального банку даних цінової інформації, з можливістю інтеграції до ІТ-системи митної служби, як легітимного механізму використання довідкової цінової інформації (с.120-124).

сформульовано підходи до використання моделі інформаційного банку даних як цифрового інструменту комплексного моніторингу та пост-аудиту митної вартості, що ґрунтується на інтеграції агрегованих джерел митної статистики, відкритих цінових даних і рішень митних органів. Запропонована модель сприяє цифровізації процесів контролю, підвищенню прозорості та своєчасному виявленню цінових аномалій у зовнішньоекономічній діяльності (підр. 3.1.).

Наукові результати, висновки та рекомендації, представлені у дисертаційній роботі «Шляхи удосконалення організації автоматизованого контролю в системі управління митною безпекою в Україні», відзначаються належним рівнем теоретичної обґрунтованості, методичної виваженості та практичної спрямованості. Аналіз змісту дослідження, масштаб залученого фактологічного матеріалу, а також глибина власних аналітичних розробок автора дають підстави стверджувати, що поставлені в роботі наукові завдання реалізовано в повному обсязі відповідно до сформульованої мети та об'єкта дослідження.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях за темою дисертації.

Основні результати дисертаційної роботи у 14 наукових публікаціях, з яких 3 опубліковано у фахових наукових виданнях України (категорія «Б»), 1 – у зарубіжному виданні (у співавторстві), а решта мають апробаційний характер. Тематика публікацій повністю відповідає предмету дисертації та охоплює як теоретико-методологічні основи, так і прикладні аспекти автоматизованого митного контролю та забезпечення митної безпеки. Оприлюднені матеріали свідчать про самостійність отриманих результатів і належний рівень їх апробації на науково-методичних семінарах і конференціях різного рівня. Кількість і якість публікацій відповідають вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

6. Структура, стиль та мова дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота А.С. Жучкова вирізняється високим рівнем наукової цілісності, логічною структурованістю та міждисциплінарним підходом до вирішення окресленої проблематики. Робота побудована відповідно до академічних вимог і містить усі необхідні елементи: вступ, три структурно обґрунтовані розділи, висновки, список використаних джерел, а також додатки з візуалізацією результатів дослідження. Така побудова забезпечує повноту й системність розкриття теми, а також логічну послідовність викладення наукового матеріалу.

Стиль викладу відповідає академічному рівню. Автор послідовно дотримується наукової термінології, вміло поєднує аналітичні, описові та прикладні елементи, забезпечуючи належний рівень аргументації і чіткість викладу. У тексті використовуються сучасні наукові категорії та поняття, зокрема щодо митної оцінки, автоматизованого контролю, інформаційного забезпечення, ризик-менеджменту, поведінкових чинників тощо. Робота

супроводжується графіками, таблицями та схемами, що сприяє кращому сприйняттю викладеного матеріалу.

У цілому, структура, стиль і мова роботи повною мірою відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

7. Дотримання академічної доброчесності.

Кваліфікаційна наукова праця Жучкова А.С. є самостійним, завершеним і комплексним науковим дослідженням, що відзначається високим рівнем академічної відповідальності автора. Усі наукові положення, методичні розробки, теоретичні узагальнення, висновки та практичні рекомендації, викладені у дисертації, є результатом особистої наукової діяльності здобувача. Проведений аналіз тексту дисертації та відповідних наукових публікацій свідчить про безумовне дотримання Жучковим А.С. принципів академічної доброчесності.

У роботі чітко зафіксовано авторство усіх наведених розробок; запозичення з інших джерел супроводжуються належними бібліографічними посиланнями, а цитування оформлено відповідно до чинних вимог академічного письма. Використані статистичні дані, нормативні документи та аналітичні матеріали мають посилання на першоджерела.

Жодних фактів порушення академічної етики чи некоректного використання чужих ідей не виявлено. Робота витримана у відповідності до норм академічної культури, що є свідченням високого рівня наукової підготовки здобувача.

8. Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота Жучкова А.С., виконана на тему «Шляхи удосконалення організації автоматизованого контролю в системі управління митною безпекою в Україні», за змістом, метою, завданнями, висновками та

науковою новизною повністю відповідає спеціальності 051 Економіка. Дисертація подана у форматі кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні, організаційні, методичні результати, які характеризуються ознаками наукової новизни та мають істотне значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Загалом високо оцінюючи зміст і результати дисертаційної роботи, доцільно виокремити низку положень, які викликають науковий інтерес і можуть стати предметом конструктивної дискусії. Зауваження, наведені нижче, носять рекомендаційний характер і спрямовані на подальше уточнення та поглиблення авторських підходів:

1. До числа положень, що можуть викликати наукову дискусію, належить використання автором підходів поведінкової економіки як інструменту впливу на прийняття рішень економічними операторами та працівниками митних органів (підр. 1.4.). Зокрема, дослідження поведінкових детермінант доброчесної або ризикованої економічної поведінки виглядає теоретично обґрунтованим. Водночас, постає питання щодо обмеженої можливості прогнозування поведінки у суворо регламентованій сфері митного адміністрування, де основною є нормативна логіка дій. Це положення заслуговує подальшого емпіричного вивчення і може стати окремим напрямом подальших досліджень.

2. Потребує подальшого теоретичного обґрунтування пропозиція автора щодо використання відкритих джерел інформації (підр. 2.3.) (інтернет-магазинів, онлайн-каталогів, маркетплейсів) як основи для формування діапазону справедливих цін у межах митного контролю. Попри інноваційність і прагнення до прозорості, постає питання щодо правового статусу таких джерел, їх репрезентативності та відповідності міжнародним стандартам митного права. Це положення є перспективним, проте вимагає подальшої

нормативної конкретизації та методичного доопрацювання для легітимного використання в практиці митної служби.

3. Запропонована автором у підрозділі 3.2. модель мультифункціонального інформаційного банку даних для цілей митної оцінки є інноваційною та системною. Водночас, її повна реалізація в сучасних умовах функціонування Державної митної служби України може бути ускладнена низкою факторів. Зокрема, до потенційних обмежень належать фрагментарність існуючих ІТ-систем, обмежена інтеграція з міжнародними базами, недостатній рівень кадрового забезпечення в частині аналітичних та цифрових компетенцій, а також потреба в нормативно-правовому унормуванні. Тому впровадження запропонованої моделі потребує поетапного підходу з урахуванням організаційних та правових передумов.

Однак зауваження та відзначені недоліки не знижують наукової цінності дисертаційної роботи та актуальності практичних результатів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Жучкова Антона Сергійовича на тему «Шляхи удосконалення організації автоматизованого контролю в системі управління митною безпекою в Україні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, є завершеним науковим дослідженням, яке характеризується високим науково-професійним ступенем та прикладним аспектом, що в сукупності вирішує важливу наукову проблематику в управлінні митною безпекою в Україні. Це свідчить про високу актуальність обраної тематики, належний рівень фахової підготовки здобувача, його здатність до самостійного аналізу складних економіко-правових процесів і обґрунтування результатів дослідження, що підтверджується змістом дисертації та опублікованими науковими працями.

Здобувач зробив вагомий внесок у вирішення складного комплексу теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних із забезпеченням митної та економічної безпеки держави, оптимізацією процедур митного контролю та

впровадженням сучасних інформаційних інструментів у діяльність митних органів. Робота містить обґрунтовані та достовірні висновки, пропозиції, наукову новизну та має високу практичну значущість для подальшої модернізації системи державного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Викладене вище дає підстави зробити висновок, що за рівнем наукової новизни, теоретичним обґрунтуванням і практичною цінністю отриманих результатів, дисертаційна робота на тему «Шляхи удосконалення організації автоматизованого контролю в системі управління митною безпекою в Україні» повністю відповідає спеціальності 051 – Економіка та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019), а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44). Автор роботи – Жучков Антон Сергійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

РЕЦЕНЗЕНТ :

**Д.е.н., професор
Декан факультету податкової справи,
обліку та аудиту
Державного податкового університету**

В.М.Краєвський